

Het dagelijks leven op Rolduc omstreeks 1920

Het vierde Rolduc, klein-seminarie van het bisdom Roermond, verschilt in menig opzicht van het derde, 'een Katholiek instituut voor geheel Nederland en aangrenzende landen', zoals zijn eerste directeur, Mgr. H. H. J. Peters (1806-1855) het had ontworpen¹. Ook het derde heeft in de loop van de eeuw van zijn bestaan (1843-1946) tal van min of meer ingrijpende veranderingen ondergaan, maar het gebeuren, ook in een 'kleine republiek', voltrok zich toen minder snel dan nu en het dagelijks leven in de oude gebouwen, de inrichting van onderwijs en studie, de gebruiken van godsdienstige praktijk, van sport en spel, de tradities van huiselijke feesten, van toneel- en muziekuivoeringen, zijn althans tot na de eerste wereldoorlog in grote trekken hetzelfde gebleven.

Het Rolducse leven van de zeventiger jaren van de 19de eeuw en het kader, waarin dit zich afspeelde, zijn door Lodewijk van Deysel in de rauwe trant van het realisme van zijn dagen op onnavolgbare wijze beschreven². In de eerste delen van Rolducs Jaarboek hebben enkele van de laatste overlevenden van die periode³ daar het hunne aan toegevoegd. Getuigen van hoe het rond de eeuwwisseling op Rolduc reilde en zeilde zijn al zeldzaam geworden en wie daar de eerste wereldoorlog en de direct volgende jaren hebben meegemaakt, behoren al tot de oudere generatie van nu. Tot omstreeks 1920 kon de beschrijving van Lodewijk van Deysel op Rolduc en zijn bewoners blijven passen. Nadien is er door de aanwas van de gebouwen ook in de levensgewoonten een aanmerkelijke verandering opgetreden. Het lijkt daarom zin te hebben, het dagelijks leven van Rolduc, zoals het zich omtrent dit 'keerpunt' in zijn geschiedenis afspeelde, nog eens voor het nageslacht vast te leggen. Oud-Rolduciens van toen zullen het hier geschetste beeld in hun herinnering kunnen terugvinden, die van nu zullen een vergelijking kunnen trekken tussen hetgeen zij beleven en hetgeen hun voorgangers beleefd hebben, en aan die vergelijking een antwoord kunnen verbinden op de vraag, of het er beter of slechter op is geworden.

In de gebouwen van Rolduc waren sinds de bouw van Klein-Rolduc (1899) geen ingrijpende veranderingen meer aangebracht. De kerk met de omsloten carrés aan weerszijden vormden daarvan de kern en het grondplan. De muurschilderingen in de kerk, merendeels van de hand van kanunnik Goebbels⁴, begonnen reeds bedenkelijke tekenen van vervaging te vertonen; op de geschilderde kruisweg waren de figuren nauwelijks meer herkenbaar. Vijftien altaren, drie op het koor, zes in de kerk en zes in de crypte, dienden voor het dagelijks Misoffer van de ongeveer 35 priester-leraren. Naast het hoofdaltaar, aan de evangeliezijde, stond het koperen schrijn opgesteld met de relieken van de H. Daphne, die Rolduc in 1847 had verkregen⁵. Boven de banken, in het schip en onder het jubé, verhieven zich koperen standaards, die gaslampen met kousjes droegen. Het jubé zelf, dat door Dr. P. Cuyper in 1853 was gebouwd en dat naar de behoefte van die tijd ruimte bood voor zangkoor en begeleidend orkest, stak ver in de kerk uit. Het rustte aan de voorzijde op een pijler, die met een zandstenen beeld van de H. Cecilia was versierd en waar ook een zandstenen wijwatersvat aan was vastgehecht. De ruimte tussen de voorste banken 'onder het jubé' geeft de plaats van deze pijler aan⁶. Onder de toren gaven twee dubbele deuren toegang tot de kerk, maar deze waren gewoonlijk gesloten en hadden voor de leerlingen geen functionele betekenis. Groot-Rolduc kwam de kerk binnen over een houten trap en door een dubbele deur aan de noordzijde, Klein-Rolduc door een nauwe deur aan de zuidzijde.

Buiten het rechthoekig grondplan van de kerk en de omringende gebouwen vielen aan de westzijde de na de brand van 1874 herbouwde aula, met daarbij aansluitend een beperkte ruimte, die als gymnastiekzaal gebruikt werd, een lokaal voor berging van de fietsen van de leraren en een timmermanswerkplaats; aan de noordzijde de gasfabriek en de boerderijgebouwen, die naar het heette nog uit de vroegste tijd van de abdij dateerden⁷. De 'hof' van de familie Deutz, met het

statige woonhuis en de uitgestrekte stallen en schuren, sloot aan bij de west- en de zuidvleugel.

De twee vooruitspringende vleugels aan de oostzijde, de noordelijke met badkamers, muziekhokjes, recreatie- en rookzaal, herenkamers, ziekenkamers, filosofenklassen, 'grote treize', logeerkamers en casino, en de zuidelijke, met klassen en vaklokalen voor natuur- en scheikunde, biologie en tekenen, alsook de gymnastiekzaal, de aula, het zusterhuis, de wasserij en de boerderij zijn van later datum (1924-35). De twee tuintorentjes stonden als vooruitgeschoven posten van de oude abdij geheel vrij. De klassenvleugel en het trappenhuis van 1873⁸ werden aan de courzijde afgesloten door de 'grote treize', met daarboven de pseudo-gotische congregatiekapel, een schepping van Dr. P. Cuypers, geflankeerd door de 'sterretoren', waar nooit naar sterren gekeken werd, maar die tijdens de tweede wereldoorlog nog dienst zou doen als uitzichtspost bij dreigende luchtaanvallen op Herzogenrath. Congregatiekapel en sterretoren zijn in 1945 afgebrand en niet meer opgebouwd.

Ongeveer ter hoogte van de sterretoren, in de bovenste verdieping van de zuidelijke toren van de oostervleugel, die vroeger bekend had gestaan als 'Siberië', bevond zich het casino, de recreatiezaal, waar de heren filosofen zich op bepaalde tijden mochten terugtrekken, een 'ongenaakbaar heiligdom', waar voor het 'plebs' de toegang op straffe van lijfelijke tuchting was verboden⁹.

Op de plaats van de tegenwoordige klassenvleugel aan de courzijde stond, aangeplakt tegen de vleugel van 1873, het 'rookzaaltje', een slordige constructie, blijkbaar uit een krappe beurs en zonder enige zorg voor esthetische vormgeving gebouwd, en verder twee rijen lindebomen, waartussen de houten schotten waren opgesteld van de schietbaan, in goed-Rolducse taal van die dagen 'buts' genaamd. Een lage muur scheidde de grote speelplaats van die van Klein-Rolduc, laag, maar toch hoog genoeg om elke communicatie tussen Groot- en Klein-

Rolduciens te verhinderen. Bij de 'rode poort', altijd gesloten, die naar Klein-Rolduc en verder, door een tweede poort, naar de 'neutrale weg' en naar het bezette Duitsland voerde, hielden in recreatietijd de Zeeuwen zich op. Iets verder op de 'Hollandse cour', de zuidelijke helft van de grote speelplaats, zaten de Friezen, dicht bij een boom, waar permanent 'Fryslân boppe' op gekalkt stond. Het bordes, met de waterkranen aan weerszijden en de vergulde klok in de tympan daarboven, scheidde de Hollandse cour van de Limburgse. 'De gouden wijzers gingen, ach, zoo trage', had Felix Rutten eens van de Rolducse klok gezongen¹⁰, maar rond 1920 hebben zij jarenlang geheel stil gestaan. De Limburgse cour werd afgesloten door een rij hygiënische inrichtingen, in het Rolducs jargon 'mathes' genaamd¹¹, uit halfsteense muurtjes met hout opgetrokken. Zij waren door een laag gebouwtje met onbepaalde bestemming verbonden met een stijlloze 19de-eeuwse aanbouw aan de noordzijde van de oostervleugel, waarin twee ziekenkamertjes waren ondergebracht, die door de gang langs de infirmerie beneden in de oostvleugel bereikbaar waren¹². In de bedompte kelder onder de infirmerie was een aantal badkamers met zinken kuipen ingericht. Verder naar het westen, aan de kant van het bosquet, lagen de morsige koe- en varkensstallen, met daarboven de vunzige slaappleatsen van de 'kadetten' – de jongste leden van het personeel, die terstond na het verlaten van de lagere school tegen een schamel loon in dienst werden genomen om in huis allerlei klein werk te verrichten – en daar tegenaan de stinkende mesthopen van de boerderij. Nog meer naar het westen lag de gasfabriek, met enkele bijgebouwtjes voor huishoudelijk gebruik. Aan de oostelijke kant van de Limburgse cour gaf de 'bruine poort', even permanent gesloten als de rode aan de Hollandse kant, toegang tot het bosquet. Daarvoor waren meestal de Peelhazen gegroepeerd.

De klassen van de 'Scholen van Rolduc', filosofie, gymnasium, hogere burgerschool, handelsschool en voorbereidende, lagen door het hele gebouw verspreid. Tot

klas en studiezaal van de filosofen diende een lokaal in de oostvleugel, onder de grote bibliotheek, uitziende op de Hollandse cour. Wanneer de inférier afzonderlijk les had, moest er een ander lokaal worden gezocht; gewoonlijk werd daarvoor de aangrenzende klas van de vijfde HBS, soms ook een van de studiezalen gebruikt. Aan dezelfde 'donkere' gang lagen nog een aantal grotere en kleinere klassen, afwisselend voor gymnasium en HBS dienend, naargelang de behoefte. Meer ruimte hadden de klassen gelijkvloers en op de eerste verdieping van de aansluitende zuidvleugel (1873), waar ook de vaklokalen voor natuur- en scheikunde waren ondergebracht. Verder waren er klassen gelijkvloers in de westvleugel, vier aan de zuidzijde van de kerk in het z.g. Instituut, een vlak naast de noordelijke hoofdingang van de kerk en een in het lokaal onder de toenmalige kamer van de provisor, dat later als tweede spreekkamer is ingericht. Bij de laatste klas sloten twee lokalen aan, een in de verbinding tussen de grote eetzaal en de watertoren, een onder de watertoren zelf. In het eerste werden de repetities van het zangkoor gehouden; in het tweede waren in 1910 zonder respect voor de prachtige schoorsteen met de twee barokengelen hokjes voor piano-oefeningen getimmerd. Later hebben deze lokalen een waardige bestemming gekregen als zitkamer en bureau van de provisor.

De grote eetzaal heeft vorm en afmetingen, die zij bij de verbouwing van 1876 had gekregen¹³, tot op heden behouden. De leerlingen zaten er op lange banken zonder rugleuning. Aan het hoofd van de tafels en hier en daar in het midden daarvan stonden stoelen voor de priesterleraren. Tussen twee vensters, ongeveer in het midden van de zaal, was een kathedra opgesteld, waarop bij het begin van het middageten door een van de filosofen een halve bladzijde werd voorgelezen uit een Frans boek, sinds onheuglijke tijden afwisselend uit 'Histoire des Croisades' en 'Histoire du Cardinal Lavigerie'. De voorlezer werd echter terstond overstemd door het gerammel van de lepels en de bordes en het geschuifel van de voeten, zodat na de titel

en het daaropvolgende woord 'suite' niemand meer iets van de ongetwijfeld boeiende lectuur kon verstaan. De kleine eetzaal was bestemd voor de maaltijden van de leerlingen van Klein-Rolduc, maar diende tevens als recreatiezaal voor Groot-Rolduc. Dit dubbele gebruik leidde tot allerlei ongerief. Op werkdagen was de zaal alleen 's avonds voor recreatie toegankelijk en ook op zon- en feestdagen bleef zij bij goed weer overdag gesloten. Maar als het op die dagen regende of naar het oordeel van de prefect het weer al te bar koud was, stond de zaal vooral in de lange middagrecreatie spoedig blauw van de damp van pijpen en sigaren (sigaretten waren verboden) en moesten tegen het uur van de maaltijden alle vensters worden geopend om de Klein-Rolduciens in een enigszins dragelijke atmosfeer hun eten te laten verorberen.

In de aangrenzende gang aan de westzijde kwam een lokaal uit, waarin zich evenals nu de binnentoiletten bevonden, maar dat bij de bouw van 1926 geheel is afgebroken en door een ander met meer moderne inrichting is vervangen. Recht daartegenover gaf een deur toegang tot een zijgangetje, parallel aan de grote gang, waarin uitkwamen het spreekkamertje van de ziekenzuster, een lokaal voor de 'lopende' zieken, waar 's avonds ook door een aantal zwakke broeders extra pap werd genuttigd, en vier ziekenkamers, twee in de 18de-eeuwse oostvleugel, twee in de aanbouw, waarvan boven gesproken is. Al deze lokalen werden twee aan twee verwarmd door een hoge potkachel, die geplaatst was in een open nis, die in de muur tussen de twee was uitgebroken.

Directeur en provisor bewoonden de appartementen in de noord-west-vleugel, rechts en links boven de hoofdingang. De andere priesterleraren waren merendeels ondergebracht in de kamers aan weerszijden van de 'herengang' in de oostvleugel, elk slechts één venster breed¹⁴. Enkele ouderen hadden een iets groter vertrek ter beschikking aan de zuidzijde of op de eerste verdieping van het Instituut, met uitzicht op het voorplein. Voor de heren, die niet voor de surveillance in

afgesloten kamertjes op de slaapzalen hun nachtverblijf hadden, waren slaapkamers ingericht op de gang boven de grote bibliotheek met uitzicht op het carré van Klein-Rolduc, en aan weerszijden van het 'Sint Jozef-straatje', op de tweede verdieping van het Instituut. De slaapzalen van de leerlingen, I t/m IV voor Groot-Rolduc, V en VI voor Klein-Rolduc, hadden houten vloeren, en waren met 'stromend water' in de laivoirs, langgerekte zinken bakken met koperen kranen, de tijd voorruit; de priesterleraren moesten zich met waskom en lampetkan tevreden stellen.

Het gehele gebouwencomplex was met gas verlicht en met kachels verwarmd. Het gas werd sinds 1881 geleverd door een eigen gasfabriek aan de noordzijde van het huis. In de grote vakantie werd zij echter wegens schoonmaak buiten bedrijf gesteld, zodat de weinige overgebleven bewoners zich dan met petroleumlampen en kaarsen moesten behelpen. Het aantal kachels liep in de vele tientallen. In de klassen waren het potkachels van ouderwetse makelij, in de studiezalen, de recreatiezalen en de eetzaal z.g. 'vrais Belges', een primitief soort vulkachels; in de zitkamers van de heren hadden de eerste vulhaarden hun intrede gedaan. De kerk, de slaapzalen en de slaapkamers van de heren waren geheel onverwarmd. Met het aansteken van het licht in de gemeenschappelijke lokalen was een speciale 'lampen knecht' belast, voor het aanmaken, uithalen en schoonhouden van de kachels zorgden de 'kadetten'. In de klassen werden de kachels eerst zó kort voor de eerste les aangestoken, dat de temperatuur bij koude dagen gedurende het eerste lesuur beneden redelijk peil bleef. In de volgende uren werd dit tekort aan calorieën echter ruimschoots aangevuld. In de zondagse les, het laatste uur vóór het diner, kwam men meestal niet aan het gewenste aantal graden toe.

Het 'corps professoral' (om in de termen van die tijd te spreken) bestond volgens RJ, I (1921), 43, uit directeur A. van de Venne (1874-1941), 36 priesterleraren, drie lekenleraren, twee onderwijzers van de voorbereidende school en vier muzikleraren. De oudste van de

priesterleraren, H. C. Verbeek (1869-1924), de strenge leider van de handelsschool, was al sinds 1894, de oude muzikleraar, J. Hanöver († 1927), dirigent van orkest en harmonie, sinds 1869 op Rolduc werkzaam. Met de zorg voor keuken en eetzaal en met het onderhoud van de slaapzalen en van de kamers van de heren waren 45 à 50 zusters belast. Het mannelijk dienstpersoneel besloeg, inclusief de populaire portier Jean Derix, de bakker, de slager, de 'Schweizer', de 'Kutscher', de kadetten en de meesterknecht, een aantal van ongeveer veertig. De portier trad tevens op als beheerder van een hulptelegraafkantoor; in zijn kamer bij de hoofdingang bevond zich ook, in een houten cel, de enige telefoon van het huis.

De Rolducse werkdag begon om vijf uur met de H. Mis voor de zusters en het dienstpersoneel in de kerk. Zij werd in de regel opgedragen door de provisor, maar deze werd twee maal per week vervangen door een van de twee jongste heren. Om half zes luidde de lampen knecht Willem de bel boven aan de grote trap en stormden de prefect (in 1920 M. Knops, 1880-1955) en een der surveillanten de slaapzalen binnen om eventuele doorslapers uit hun nachtrust te wekken en nota te nemen van echte of voorgewende zieken. De tweede bel, om 5.45, betekende 'voortmaken', bij de derde, om 5.50, moesten de slaapzalen ontruimd worden, waarop de jongens in twee rijen langs de kanten van trappen en gangen en in volstrekt stilzwijgen zich naar de kerk begaven voor het morgengebed, dat door een der priesterleraren van de preekstoel af werd voorgebeden. Wie 'aux prières du matin' te laat kwam, of in het geheel niet verscheen, liep een 'kleine strafzaal' op, die na het diner met een half uur pennen moest worden uitgeoefend. Eens per week, op woensdag, werd het morgengebed door een korte preek gevolgd. Terstond na het morgengebed las de directeur de H. Mis aan het hoofdaltaar, gediend door twee 'prix généraux' van het vorige schooljaar. Bij de aanvang van de Mis werd door een van de filosofen met orgelbegeleiding door de muzikleraar P. Zimmerman een Latijns motet ingezet¹⁵,

dat door het koor in de stalletjes werd overgenomen en dat, zoals boze tongen beweerden, vooral diende om de jongens voorgoed wakker te maken. Intussen betraden de prefect en verschillende priester-leraren de kerk om eveneens Mîs te lezen. Op de Eerste Vrijdag van elke maand werd de communiteitsmîs gezongen, met uitstalling van het Allerheiligste, en verschillende malen per jaar werd door de directeur een gestichte requiemmis opgedragen, voor overleden oud-leraren of oud-leerlingen.

Op de directeursmîs, die omstreeks 6.30 was geëindigd, volgde de morgenstudie, die tot 7.30 duurde. Daarna de stille optocht naar de eetzaal voor het ontbijt en vervolgens een korte recreatie op de speelplaats, of bij héél slecht weer in de gangen, waar dan onder het strenge oog van de surveillanten onafgebroken rondgelopen moest worden. Om 8.15 twee lessen van 50 minuten, een half uur onderbreking met recreatie, weer op de speelplaats of in de gangen en nogmaals twee lessen; even tijd om een luchtje te scheppen en om half één diner. Na de soep belde de directeur om stilte ten einde gelegenheid te krijgen voor het voorlezen van de 'kwade noten': absents des prières du matin, trop tard aux prières du matin, parlent à l'église, parlent à l'étude; op deze stond een half uur kleine strafzaal, direct na het diner in de kleine studiezaal. Er waren ook ergere vergrijpen, zoals: parlent à l'église malgré avis, se conduisent mal à l'église, se sont absentes des autres; deze kwamen de boosdoeners op een grote strafzaal van anderhalf uur tijdens de wandeling van de vrije middagen dinsdag en donderdag te staan. Met het oog op de vrije middagen waren er op die dagen 's morgens vijf lessen en was het diner een half uur later. Na het diner recreatie tot 2 uur. De jongens van het 'plebs' verspreidden zich dan over speelplaats en voetbalveld, terwijl de filosofen zich naar het casino begaven om koffie te drinken, die zij zelf moesten zetten. Het sporten bestond hoofdzakelijk uit voetballen, maar er werd ook geregeld gebruik gemaakt van de vier beugelbanen, twee aan weerszijden van het bordes, twee

tussen de bomen van de 'ijzeren weg'. Minder sportieve lieden bleven rondsletteren over het geijkte pad om de bomen heen, anderen vlijden zich in de zomer neer op de banken.

De scheiding van Limburgse en Hollandse cour werd streng in acht genomen en zowel in de voetbalcompetitie om het kampioenschap van Rolduc als in de bekerwedstrijden stonden Limburgers en Hollanders in de clubs Minor en Sparta tegenover elkaar. De filosofen traden met hun eigen Panta Rhei tegen elke van de beide partijen in het veld. Het Rolducse elftal, dat bij uitzonderlijke gelegenheden naar buiten optrad, maar dan meestal niet verder dan Kerkrade of Heerlen, werd uit de drie clubs gekozen, zodat Limburgers en Hollanders dan voor eenzelfde doel samenwerkten. Ook in de hockeyclub Unitas en de tennisclub R.T.C. speelden de twee groepen van de Rolducse jeugd in broederlijke eenheid dooreen. In de winter, wanneer er sneeuw lag, leefden de tegenstellingen weer op en werd, bij voorkeur in de recreatie van de morgenonderbreking, een hevige ballenslag tussen de twee couren geleverd. Wanneer de filosofen zich dan echter op de speelplaats waagden – zij deden dit in gesloten gelederen – keerden de beide partijen zich eensgezind tegen hen.

Om twee uur was er 50 minuten middagstudie, gevolgd door twee lessen van 50 minuten. Op dinsdag- en donderdagmiddag vielen studie en lessen uit en werd er gewandeld, Groot- en Klein-Rolduc ieder in één grote groep, onder leiding van de prefect en een der surveillanten. Tijdens de eerste wereldoorlog was de Duitse grens onverbiddelijk gesloten geweest en na 1918 werd die door Franse, later door Belgische bezettingstroepen bewaakt. Daardoor waren de meest aantrekkelijke gelegenheden tot wandelen in het naburige Rijnland uitgevallen en moest de tocht zich tot Kerkrade en naaste omgeving beperken. Eerst in de loop van de twintiger jaren zijn de wandelingen op Duits gebied weer mogelijk geworden. Enkele jongens, die om enigerlei reden niet op wandelen gesteld waren, hadden zich een 'briefje van de dokter' weten aan te meten, waarop stond, dat

zij niet in staat waren aan de wandeling deel te nemen. Dat belette hen echter meestal niet, de gehele tijd van de wandeling met voetballen door te brengen ¹⁶.

Na de middaglessen of de wandeling volgde het goûter, waarbij ieder vrij was met of zonder broodje de eetzaal te verlaten, wanneer hij wilde, om zich naar de speelplaats te begeven voor de laatste ontspanning vóór de grote avondstudie, die om 5 uur begon en met een kwartier onderbreking tot 7 uur duurde. Drie maal per week, op dinsdag, donderdag en zaterdag, was er echter om 5 uur lof, een plechtigheid, die zo kort duurde, dat iedereen om 5.15 op zijn plaats in de studiezaal zat. In de winter moest tijdens de onderbreking onafgebroken in de gangen worden rondgelopen, natuurlijk zonder roken, hetgeen het geduld van de surveillanten vaak op een zware proef stelde. Na het souper van 7 uur volgde de avondrecreatie, zomers buiten (tijdens het toen van overheidswege opgelegde regime van zomer- en wintertijd hield Rolduc er een eigen tijd op na ten behoeve van de juiste uitvoering van de dagorde), 's winters naar keuze in de bedompte en slecht verlichte recreatiezaal of in de gangen. Voor de groteren was er gelegenheid tot 'vrije studie' in de studiezaal. Bij vele jongens, zo goed bij HBS-ers als bij filosofen, seminaristen en andere gymnasiasten, bestond van ouds de lofwaardige gewoonte om na het souper enkele ogenblikken in de kerk neer te knielen voor een kort gebed. Voor vele oud-leerlingen van het derde Rolduc is deze spontane uiting van oprechte devotie, waarop noch dwang, noch controle werd uitgeoefend, meer nog dan de gemeenschappelijke godsdienstoefeningen de grondslag geworden voor hun latere religieuze praktijk ¹⁷.

Om half 9 begon voor allen in de kerk het avondgebed, door directeur Schrijnen aanmerkelijk ingekort, waarvan de Franse 'cantiques', verschillend voor elke dag van de week ¹⁸, en het 'In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum' velen nog jaren lang in de oren zijn blijven klinken. Daarna begaf de stille stoet zich naar de slaapzalen en om 9 uur ging de 'laatste bel', die 'le couvre-feu' inluide. De dag was voor de leerlingen

van Rolduc ten einde. Iedereen werd geacht in bed te liggen, behalve de filosofen, die nog enige tijd voor het toezicht op moesten blijven.

In het Rolducse leven van elke dag brachten zon- en feestdagen een altijd welkome ontspanning. Het begon al op de vooravond met het feestelijke klokgelui tijdens de laatste avondstudie. Reeds bij de eerste slag ging er een voelbare trilling door de studiezalen en die hield aan zolang de zware klokken zich lieten horen. Dat bij velen de aandacht meer naar de dag van morgen werd getrokken dan naar de studie van vandaag, behoefde niet te verwonderen.

De zon- en feestdagen zelf begonnen met 'uitslapen', op gewone zondagen tot half 7, op de grote feesten zelfs tot 7 uur! Morgengebed en communiteitsmis als op werkdagen. Geen morgenstudie. Na het ontbijt recreatie tot de plechtige hoogmis van 9 uur of half 10, waarbij het zangkoor onder leiding van Mhr. H. Nillesen (1875-1955) zijn beste prestaties leverde en waaronder door een der priesterleraren geprekeerd werd. Als na afloop van de Hoogmis celebrant en assistenten de trappen van het priesterkoor afdaalden, werd een Frans lied aangeheven, variërend naar de tijden van het kerkelijk jaar, dat door de gehele kerk zo goed en zo kwaad als het ging, werd meegezongen. De recreatie daarna was betrekkelijk kort, omdat op de gewone zondagen nog een uur les werd gegeven; de lange recreatie na het diner gaf echter bij goed weer gelegenheid voor de voetbalmatches om het kampioenschap en de wisselbeker, die altijd weer met spanning werden gevolgd. Om 4 uur goûter, 20 minuten later vespers in de kerk, voor allen verplicht, en op de eerste zondag van elke maand gevolgd door processie met het Allerheiligste door de gangen; de avondstudie om 5 uur en verder alles als op weekdagen.

Het verenigingsleven nam in de Rolducse gemeenschap een belangrijke plaats in. Van de 'grote' voetbalclubs Minor, Sparta en Panta Rhei en van de hockey- en tennisclubs is al gesproken. Er waren ook voetbalclubs van jongeren, Limburgia, Unitas en Sempre Avanti, dat

zich later, om zijn naam meer 'Nederlands' te laten klinken, Quick is gaan noemen. Op cultureel gebied waren er de academies St. Augustinus, voor de filosofen, en Alberdingk Thijm, voor de hoogste klassen van gymnasium, HBS en handel, waar lezingen en improvisaties werden gehouden en over de vraagstukken van de dag, d.i. van de jaren na de eerste wereldoorlog, werd gediscussieerd.

Voor verdieping van het godsdienstig leven dienden vooral de Congregaties. Er waren er in 1920 twee: de eerste, onder de titel O. L. Vrouw Onbevlekt Ontvangen, groepeerde de filosofen en de seminaristen van de 5de en 6de gymnasium, de tweede, onder de titel van O. L. Vrouw Boodschap, was sinds 1918 verdeeld in drie afdelingen: een voor de 4de en 5de HBS en de twee klassen van de handelsschool, een voor de 3de en 4de klas gymnasium en de 3de HBS, een voor de 1ste en 2de gymnasium. De leerlingen van de twee laagste klassen van de HBS en die van de voorbereidende werden voor congregaties nog niet ontvankelijk geacht¹⁹. De vergaderingen van de congregaties hadden plaats in de enigszins sombere congregatiekapel in de zuidvleugel, tijdens de avondrecreatie. Plechtige bijeenkomsten werden gewoonlijk in de crypte gehouden.

De vereniging 'Voor Eer en Deugd', die in de loop der jaren met haar activiteiten voor de bescherming van de goede zeden van ons volk de grenzen van de Rolducse gemeenschap ver had overschreden²⁰, telde op Rolduc leden onder de leerlingen van alle klassen; zij waren kenbaar aan een blauw-wit schildje, dat velen met zekere fierheid geregeld droegen. In het kruisverbond 'St. Gerlachus' waren een aantal ouderen gegroepeerd, die zich de bestrijding van het drankmisbruik door woord en voorbeeld en de onthouding van sterke drank en andere genotsmiddelen ten doel stelden. De missievereniging 'St. Paulus' kweekte onder leerlingen van alle klassen de geest van apostolaat aan en trachtte door lezingen en tentoonstellingen kennis en liefde voor het missiewerk op te wekken.

Het schooljaar begon in september na een dag van kof-

fers uitpakken en kennis maken met een driedaagse retraite, waarbij krachtens oude tradities door drie of vier paters Redemptoristen voor alle leerlingen samen in de kerk werd gepreekt. Voor de nieuwelingen, vaak voor het eerst van huis, waren het soms moeilijke dagen, waarin ook de beste voornemens het heimwee niet steeds konden verdringen. En ook de ouderen, die zulk een retraite reeds eens of meermalen hadden meege maakt, namen niet altijd de gewenste geestelijke vruchten daarvan mee, omdat hun gedachten nog te sterk naar de voorbije vakantie werden getrokken. Het was trouwens voor de paters een moeilijke taak om voor jongens van zo groot leeftijdsverschil, van voorbereidende tot filosofie, de juiste toon te treffen en hun de geestelijke injectie toe te dienen, die bij de behoeften van ieder van hen paste.

Zodra de retraite voorbij was, trad de gewone dagorde in werking, die van week tot week het dagelijkse leven van Rolduc zou regelen. Van week-ends naar huis was voor de grote meerderheid van de leerlingen geen sprake. De jongens, afkomstig uit de dekenaten Kerkrade en Heerlen, mochten eens per trimester een dag en een nacht thuis gaan doorbrengen, maar daar stond tegenover, dat zij in het geheel geen bezoek mochten ontvangen. De trimesters leken daardoor lang, maar de heilzame regelmaat van het leven werd op gelukkige wijze door kerkelijke en huiselijke feesten onderbroken. Allerheiligen was vanzelfsprekend een vrije dag en ook op Allerzielen viel de eerste les uit voor een plechtige Requiemmis en een absoute op het kerkhof bij de graven van directeurs, leraren, leerlingen, zusters en knechten. Sint Cathrien (25 november) was het feest van de filosofen, die op die dag de plechtige hoogmis met hun zang opluisterden en de gehele gemeenschap onthaalden op een toneelstuk, waarvan de titel tot het moment van de opvoering zorgvuldig geheim werd gehouden. In 1920 was het 'De hoed van Italiaans stro', een blijspel uit het Frans, dat zo 'en vogue' is gebleven, dat het nog in 1965 in Den Haag een groot aantal malen kon worden opgevoerd. St. Nicolaasavond bracht voor

haast allen met de verlangde geschenken onverwachte verrassingen. Op 6 december begon het triduum voor de Vereniging 'Voor Eer en Deugd', die in 1904 door directeur R. Corten (1844-1909) was opgericht en die, ook toen zij tot een landelijke organisatie van 30.000 leden was uitgegroeid, op Rolduc haar hoofdzetel had behouden²¹. Het triduum werd gewoonlijk gegeven door een predikant van buitenshuis. Het diende tevens ter voorbereiding op het feest van Maria Onbevleete Ontvangenis, waarop in de congregaties nieuwe leden werden aangenomen en de anderen hun beloften vernieuwden. Intussen had op de eerste zondag van de Advent na de Hoogmis al het 'Venez divin Messie' geklonken, dat als de eerste voorbode was van de naderende Kerstvacantie²².

Vakantie op de vooravond van Kerstmis! De pret begon al vroeg. Er werd opgestaan om 4.20, ten einde de eerste treinen te kunnen halen en het spoorwegnet in de verdere loop van de dag niet al te zeer te belasten. Na morgengebed, Mis en ontbijt begon de lange tocht naar het station Kerkrade-Rolduc, vijf kilometer te voet, in het donker, gedeeltelijk over nauwelijks gebaande wegen²³. Maar wie nam de ongemakken van die tocht niet met plezier op zich in het uitzicht op de komende geneugten! De bagage volgde op wagens van Rolduc, door eigen paarden getrokken. Op het station stonden enkele extra spoorwagens gereed, die voor zover nodig te Sittard aan de sneltreinen naar Holland werden gehaakt, om de Rolduciens tot in de verste uithoeken van het land thuis te brengen. De Zeeuws-Vlamingen reisden gewoonlijk over België.

In het tweede trimester vormden Quinquagesima met Vastenavond en Halfvasten de hoogtepunten van afwisseling en ontspanning. Op zondag Quinquagesima na de Hoogmis begon het veertig-uren-gebed, en ook buiten de gemeenschappelijke aanbiddingsoefeningen vonden velen dan uit eigen beweging de weg naar de kerk voor een stil gebed. De volgende dagen waren groten-deels vrij van lessen. Maandagavond bracht het optreden van een voordrachtskunstenaar, of de vertoning

van een film; op dinsdagavond werd gewoonlijk weer een toneelstuk van het lichtere genre opgevoerd. Halfvasten was vanouds de grote dag van het Rolducse toneel. Dan werd, in de twintiger jaren meest onder regie van Mhr. E. Ribbergh (1873-1940) of Mhr. H. Wismans (1874-1954), een stuk van Vondel of Shakespeare opgevoerd waarvoor de spelers uit alle klassen van Rolduc werden gerecruteerd en waar soms ook het zangkoor aan meewerkte. Op Halfvasten 1921 was Vondels 'Joseph in Dothan', dat in 1872 het eerst op de Rolducse planken was verschenen²⁴, opnieuw aan de beurt. Vele en lange repetities waren daarvoor nodig geweest, maar onder de straffe leiding van Mhr. Ribbergh werd een resultaat bereikt, dat voor het schooltoneel nauwelijks haalbaar leek²⁵.

Met Aswoensdag begon een tijd van ernst en ingetogenheid, die ook zonder vasten door velen met beperking in snoepen en roken werd geobserveerd. Maar ook daarin kwamen weer afwisselingen voor door bezoeken van hooggeplaatste personen, bisschoppen uit eigen land of uit de missie, ministers, kamerleden, gezanten, die alle met de hun toekomende eerbewijzen werden ontvangen. De lijdensmeditaties van de zondagen in de Vasten hielden de goede gesteldheid staande, maar trokken tevens de gedachten naar het naderende Paasfeest en de dagende vakantie.

Op Palmzondag volgde dan als finale van een lang en dikwijls koud en naargeestig trimester de grootse plechtigheid van palmwijding en processie door de gangen, waarna tijdens de Hoogmis ter begeleiding van de officiërende priesters de passie volgens Matteüs, getoonzet door de Rolducse leraar B. Pothast (1824-1904), door het koor werd gezongen²⁶. In 1864 het eerst uitgevoerd²⁷, heeft de 'passie van Pothast' alle wisselingen van tijd en smaak overleefd en bij vele, zo niet alle oud-Rolduciens van de meest uiteenlopende generaties steekt de herinnering aan deze indrukwekkende compositie boven alle andere beelden van hun schooltijd uit. Het ene jaar begon de Paasvakantie op Paaszaterdag,

het andere op maandag na Palmzondag, telkens vroeg in de morgen.

In het eerste geval nam de gehele Rolducse gemeenschap actief deel aan de plechtigheden van het Triduum Sacrum. Op Witte Donderdag de plechtige Hoogmis met processie en de aanbidding in de crypte, op Goede Vrijdag de speciale morgendienst en de kruisweg in de namiddag, op Paaszaterdag vóór dag en dauw de wijding van het licht, het Exsultet, de lange profetieën en de verdere plechtigheden, waarbij slechts enkele uitverkorenen als acolieten of zangers aanwezig mochten zijn, terwijl de anderen pas zó laat (of zó vroeg) gewekt werden, dat zij nog juist de Mis konden bijwonen.

In het tweede geval begon 's maandagsavonds de retraite voor de priester-leraren, die tot de morgen van Paaszaterdag duurde. De diensten van de Goede Week werden dan in kleinere kring, maar met niet minder plechtigheid dan anders, op dezelfde wijze in kerk en crypte gevierd; de aanbidding werd zelfs de gehele nacht van donderdag op vrijdag onafgebroken voortgezet.

Het tweede trimester ging slechts zelden voorbij zonder dat er een of meer dagen gelegenheid was tot schaatsenrijden. De bovenste vijver was altijd het meest in trek; de middelste bleef dikwijls voor Klein-Rolduc gereserveerd en op de onderste, die toen nog tot de randen gevuld was, werd bij enigszins langdurige vorst het schoonrijden beoefend. Als het ijs voldoende betrouwbaar en het weer niet al te guur was, werd er ijs-congé gegeven, waarvan de schaatsenrijders, toch nog altijd een minderheid in de Rolducse gemeenschap, gebruik maakten om zich op korte termijn verder in de schone kunst te perfectioneren, terwijl de anderen langs de kant bleven kijken of zich in de recreatiezaal met kaarten of op andere wijze vermaakten.

In het wintertrimester 1920-'21 is op Rolduc een nieuwe vorm van militaire vóór-opleiding ingevoerd, die tot de tweede wereldoorlog zou blijven voortbestaan, de z.g. Kaderlandstorm²⁸. Toekomstige dienstplichtigen kregen gelegenheid, zich gedurende een jaar op de

vrije dinsdag- en donderdagmiddagen in eigen milieu onder leiding van twee instructeurs in de meest elementaire vaardigheden te oefenen. Deze oefening werd in de vakanties in enkele dagen verplichte dienst in groter verband voortgezet en getoetst. Daartegenover stond het voordeel van een aanmerkelijke bekorting van de eigenlijke diensttijd en van eerste opkomst in de rang van sergeant, welke rang in de vóóropleiding kon worden bereikt.

Het zomertrimester was vaak kort en steeds doorspekt met feesten, kerkelijk en wereldlijk. De eerste onderbreking was gewoonlijk de wandeltocht naar Schaesberg, van oorsprong een pelgrimstocht, maar die feitelijk een gezonde en vrolijke trektocht in de zomermorgen door het Limburgse land was geworden en een geheel vrije dag betekende. Van de eerste mei af werd elke dag met spanning uitgezien naar de aankondiging, dat de volgende dag de tocht zou plaats hebben. De beslissing hing af van de weerberichten, maar als die gunstig waren en het besluit was gevallen, dan trok de gehele gemeenschap, matineus als altijd, in de vroege morgenuren uit om, na bij het Mariabeeld vóór de grote poort een 'donne, donne-nous un beau jour' te hebben gezongen, de wandeling van twee uren over Ehrenstein en Strijthagen naar de kapel van Schaesberg te ondernemen. De directeur volgde met de misdienaars in een van de rijtuigen van het huis om in de kapel de H. Mis op te dragen, die door allen staande in de open lucht werd bijgewoond. Na de Mis kon men zich op de ontboste heuvel, waar de kapel eeuwen geleden op is gebouwd, te goed doen aan broodjes en limonade, die door de Rolducse knechten op de wagens van het huis waren aangevoerd. De thuisblijvers, meest dezelfde, die niet met de gewone wandelingen meekonden, moesten zich de gehele lange morgen op de speelplaats vermaken of vervelen, onder toezicht van twee verveelde surveillanten. In latere jaren werden deze 'invaliden' met auto's naar Schaesberg vervoerd om althans aan de Mis en de picknick te kunnen deelnemen.

In de Kruisdagen trok de processie vóór de Communi-

teitsmis drie maal uit in de vroege morgenlucht. Op maandag door de gangen en het carré, 'waar zooveel kleurige bloemen mooi bij de oude grijze muren kleurden en waar de hoge grijsgele toren en het oude kerkgebouw altijd de achtergrond van de plechtigheid bleven . . . Den dag daarna ging dezelfde stoet door den tuin vóór de speelplaats. In de dalen rondom hing nog de blauwe morgendamp en de verre verten waren blauwer nog door den nevel'. Daags vóór Hemelvaart eindelijk trok de processie in het lichte morgenlicht door het bosquet en over de neutrale weg rond 'het groote grijze gebouwencomplex van de oude kostschool' en 'in de klare lucht klonk dan het gebed der velen, die langzaam voortschreden'²⁹. Voor de Limburgers waren deze 'godsdienstoefeningen buiten de gebouwen en besloten plaatsen', zoals de Grondwet ze noemt (artikel 184), reeds uit de gebruiken van hun woonplaats bekend; voor de Hollanders was het een nieuwe en vreemde ervaring, die zij niet zonder verwondering ondergingen.

Hemelvaartsdag had evenals de twee Pinksterdagen en Sacramentsdag de dagorde van de grote feesten. Als het weer meewerkte, waren zulke feesten dagen van echte ontspanning, waarop spel en sport naar hartelust konden worden beoefend. Maar als het regende, duurden de vrije uren lang en was het voor velen moeilijk, zich in de recreatiezaal op aanvaardbare wijze bezig te houden.

Op zondag in het octaaf van Sacramentsdag, de tweede na Pinksteren, nam Rolduc naar oude traditie deel aan de grote processie van Kerkrade. Als de klokken het naderen van de processie aankondigden, wachtte de gehele Rolducse gemeenschap die op in de kerk en zag daar de lange stoet binnenstromen, eerst de kinderen in kleurige rijen, die terstond de crypte werden binnengeleid om daar een Mis bij te wonen, dan de volwassenen met vanen en muziek van fanfares, die met de 'Deutsche Singmesse' de Mis aan het hoofdaltaar begeleidden. Na de Mis stelde de stoet zich weer op om uit te trekken, bonte mengeling van veel volk, congregaties,

sociale verenigingen, harmonieën, biddende mannen en vrouwen, ten slotte heel Rolduc, de heren in rochet voorafgaande het Hoogwaardig Sacrament, dat nu onder goud-witte troonhemel en in veel wolken van wierook door de directeur werd gedragen. In de hoofdparochiale kerk van Kerkrade, toen de enige, werd dan het Te Deum gezongen, waarna de zegen met het Allerheiligste de processie besloot en de Rolduciens naar huis terug keerden, terwijl achter hun rug de Kerkraadse kermis met veel rumoer werd geopend.

Het naamfeest van directeur A. van de Venne, St. Antonius, viel op 13 juni, maar de viering werd vastgesteld op twee dagen, die voor de gang van zaken in het zomertrimester het best uitkwamen. Op de eerste dag Plechtige Hoogmis, feestdiner in de met kransen en slingers behangen eetzaal, opgeluisterd door de aanwezigheid van hoge gasten, met speeches en gelukwensen in proza en poëzie, en verder de gehele dag vrij. In 1921 werd 's avonds 'Joseph in Dothan' voor de tweede maal opgevoerd. De tweede dag, vanouds bekend als 'jour de jeux'³⁰, was gewijd aan volksspelen van velerlei soort, die door de filosofen werden georganiseerd en waarbij dezen ook als scheidsrechters optraden. In de late namiddag had op het bordes de prijsuitdeling plaats. De filosofen voerden daarbij een kluchtspel op, door hen zelf verzonnen, waarbij personen en toestanden in de 'kleine republiek' vaak geestig werden geparodieerd.

Intussen waren gewoonlijk de eindexamens van gymnasium, HBS en handelsschool in het zicht gekomen. Driemaal dagen van spanning, waarin de gehele cour van harte deelde. Driemaal betrad een commissie van buiten het huis ter beoordeling van de resultaten van de Rolducse scholen: 'gecommitteerden' voor gymnasium en handelsschool, 'deskundigen' voor de HBS. De uitslag wekte altijd uitbundige vreugde, ook wanneer die voor een of meer kandidaten niet zo goed was als wel werd gewenst. Met het 'Adieu Rolduc' van de geslaagden werd ook door hen, die niet op vertrekken stonden, even luidkeels ingestemd.

Na de eindexamens volgden al spoedig de meer huiselijke overgangsexamens, die alle Rolducse klassen enkele dagen achtereenvolgend onder hoge druk hielden. En dan de laatste dag: een dag van angst en vreugde, maar ook van teleurstelling! Het Te Deum na de plechtige Hoogmis van dankzegging tot besluit van het schooljaar werd door de gehele kerk uit volle borst gezongen en daarna volgde de stormloop naar de kamers van de hoofdleraren der verschillende klassen, waar ieder het 'vonnis' mocht vernemen, dat over zijn volgend schooljaar besliste. In de namiddag werd in de aula de plechtige prijsuitdeling gehouden, in 1920 nog in het Frans: eerst in 1921 verkreeg de redactie van dit Jaarboek, dat toen

voor het eerst zou verschijnen, van directeur van de Venne met moeite de toestemming om in de eigen moedertaal de prijzen af te kondigen. De directeur was met enkele van de oudste heren op het toneel gezeten en reikte de prijzen uit: een boek voor elke prijs in elk vak, zodat de bollebozen hun bagage voor de volgende dag met een zware stapel boeken moesten belasten. De volgende dag was het inderdaad in het prille licht van de vroege zomermorgen de grote uittocht. De prefect en enkele van de jongere heren moesten de vakantiegangers een eind in het land begeleiden. Over het huis en de speelplaats viel een vreemde stilte. Zeven weken lang zou Rolduc 'zonder ziel' blijven³¹.
F. S.

Noten

1
Gebruikte afkortingen: EL = R. Corten, *L'élève chrétien sanctifié dans sa vie et dans ses études*, 3e éd., Kerkrade, 1904; RG = Rolduc, *Gedenkboek 1843-1943*, Rolduc, 1948; RJ = *Rolduc's Jaarboek*; RSH = H. v. Rode (= H. Wismans), *Rolduc, Schetsen en Herinneringen*, Amsterdam-Rotterdam, 1916; RWB = R. Corten - H. A. M. Ruyten, *Rolduc in Woord en Beeld*, Rolduc, 1904.

2
A. J., *J. A. Alberdingk Thijm*, Amsterdam, 1893; L. van Deysel, *De Kleine Republiek*, 2de druk, Amsterdam, z.j.; *Gedenkschriften*, Amsterdam, 1924; vgl. F. S. *Lodewijk van Deysel en Rolduc*, RJ, XXXII (1952), 107-123; L. W. Wijnen, *Karel Alberdingk Thijm in de Kleine Republiek*, RJ, XXXVIII (1958), 46-68.

3
J. Alberdingk Thijm s.j., Mr. Frans Erens, Mgr. Prof. H. W. H. Everts, Ir. L. A. J. Keuller, H. Reighard, Dr. J. F. M. Sterck e.a.

4
Beschrijving en afbeeldingen, RWB, 41-54.

5
RWB, 66-68. - Het reliekschrijn, door dr. P. H. Cuypers ontworpen, was een geschenk van leraren en leerlingen bij het veertigjarig priesterfeest van directeur Everts in 1891: RJ, VII (1927), 95.

6
RJ, VII (1927), 88. Afbeelding, RWB, 171.

7
Bij de afbraak van de varkensstal in de loop van de winter 1924-25 werd onder de vloer een 12de-eeuwse tegelbedekking aangetroffen; het oorspronkelijke plan om dit lokaal te behouden en te restaureren werd door instorting verijdeld. De tufstenen pilaren, die in de stal aan eenvoudige romaanse kruisgewelven tot steun dienden, hebben nog vele jaren in het bosquet gelegen.

8
RG, 56.

9
J. Adams, *Het raam van 't Casino*, RJ, I (1921), 100-102.

10
Felix Rutten, *Kostschoolherinnering*, RHS, 89.

11
In deze benaming leeft de herinnering voort aan een 19de-eeuwse knecht, die met de zorg voor bedoelde inrichtingen belast was. Over de identiteit van deze werkzame huisgenoot zijn de deskundigen het echter niet eens kunnen worden: zie RJ, II (1922), 64, noot 5; RJ, III (1923), 63; RJ, IV (1924), 99; RJ, V (1925), 84-85.

12
Zie de afbeeldingen in RSH, 88-89 en RJ, V (1925), 88-89.

13
RWB, 181; afbeelding van het inwendige RJ, XXXVIII (1958), 49.

- 14
Deze gang was destijds vrij donker, doordat ook de ruimte boven de vestibule tussen de studiezalen, later bekend als 'Wilhelminaplein', door een kamer was ingenomen.
- 15
De motetten voor elke dag van de week bij EL, 98-106.
- 16
In de zomervakantie van 1923 ontmoetten leraren van Rolduc te Parijs enkele Rolduciens, die met hun vaders de weg van Maastricht naar de Franse hoofdstad te voet hadden afgelegd, maar op Rolduc een 'briefje van de dokter' hadden en dit geheel hun verdere schoolcarrière hebben behouden.
- 17
'C'est un pieux usage, consacré par une longue tradition, que les élèves de Rolduc se rendent, au commencement de la récréation du soir, à l'église, afin d'y adorer, pendant quelques minutes, Jésus-Christ dans le très saint Sacrement, et de saluer, par une courte prière, la Sainte Vierge Marie'. EL, 193.
- 18
Deze 'Cantiques pour chaque jour de la semaine' bij EL, 197-199: 1. Qu'ils sont aimés, grand Dieu! tes tabernacles! - 2. Heureux qui goûte les doux charmes. - 3. Vive Jésus! C'est le cri de mon âme. - 4. Digne époux d'une Vierge-Mère. - 5. Je te salue, ô pain de l'ange. - 6. Coeur de Jésus, tu veux donc que je t'aime. - 7. Salut, ô Vierge immaculée.
- 19
Roda Sacra, Rolduc, 1954, 92.
- 20
RG, 63-64.
- 21
J. Bemelmans, *Rolduc en 'Voor Eer en Deugd'*, RJ, I (1921), 33-35.
- 22
Op de eerste zondag van de Advent 1948 las schrijver dezes de H. Mis in een weeshuis, geleid door Franse zusters, te Broumana, bij Beyrouth, in de Libanon. De Maronietische priester, die daar als rector fungeerde, had juist het Evangelie in het Arabisch voorgelezen, toen de weesjongens het 'Venez, divin Messie!' aanhieven. Was het wonder, dat de aandacht van de celebrant ernstig gestoord werd?
- 23
In 1919 ging de tocht nog over Chèvremont, later, na de opheffing van de Franse grensbewaking, door het bosquet en over Haanrade.
- 24
RG, 56.
- 25
RJ, I (1921), 35-38.
- 26
De merkwaardige muzikale loopbaan van Pothast is beschreven door Annalist (= directeur A. van de Venne) in RJ, VI (1926), 3-19.
- 27
RG, 52.
- 28
J. Weijden, *Militaire beweging op Rolduc*, RJ, I (1921), 107-108
- 29
Th. Molkenboer in RSH, 113.
- 30
Dat de 'jour de jeux' zijn oorsprong zou hebben gehad in het jaarlijks bezoek van Rolduc aan de Gravin van Nassau, weduwe van Koning Willem I, op haar kasteel te Rah bij Aken, is door J. Alberdingk Thijm s.j. in RJ, III (1923) definitief weersproken: de twee ontspanningsdagen bestonden van het begin af naast elkaar.
- 31
(J. Cobbenhagen), *Rolduc zonder ziel*, RJ, IV (1924), 79-80.